

Metsäneuvoston kokousmuistio 2/2018

Aika: 20.6.2018 klo 9:00 – 11:00

Paikka: Säätytalo (Snellmaninkatu 9-11), Sali 23

Osallistujat:

Jari Leppä, MMM, pj

Juha S. Niemelä, MMM, vpj. (pj klo 10:45 - 11:15)

Reima Sutinen, TEM

Annikki Mäkelä-Carter, Helsingin yliopisto

Ilari Pirttilä, Metsämiesten Säätiö

Ari Eini, Suomen metsäkeskus

Juha Hakkarainen, MTK ry

Ari Niiranen, YM

Helena Herttuainen, Luonnon- , ympäristö- ja metsätieteilijöiden liitto Loimu ry

Håkan Nystrand, METO- Metsäalan asiantuntijat ry

Pentti Hyttinen, Metsähallitus

Tauno Partanen, Suomen riistakeskus

Maria Isolahti, Suomen 4H-liitto

Simo Jaakkola, Koneyrittäjien liitto ry

Mikko Jalo, Suomen Partiolaiset- Finlands

Anders Portin, Suomen Metsäyhdistys ry

Scouter ry

Eeva Primmer, Suomen ympäristökeskus

Eki Karlsson, Suomen Latu ry

Marja Kokkonen, MMM

Jouni Väkevä, Metsäteollisuus ry

Jari Kostama, Energiäteollisuus ry

Taina Vesanto, MMM

Pia Vilenius, Kemianteollisuus ry

Leena Paaskoski, Lusto

Katja Matveinen, MMM, sihteeri

Asiantuntijat:

Teppo Säkkinen, MMM

Päivi Kari, MMM

Matti Mäkelä, MMM

Ville Schildt, MMM

Marja Hilska-Aaltonen, MMM

Lauri Saaristo, Tapio Oy

Mikko Kaija, MMM

Reetta Pilhjerta, MMM

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 9:05. Asialista hyväksyttiin kokouksen työjärjestykseksi.

2. Metsäneuvoston edellisen kokouksen pöytäkirja

Hyväksyttiin edellisen kokouksen muistio (liite 1).

3. Ministeri Lepän ajankohtaiskatsaus

Ministeri Leppä nosti ajankohtaiskatsauksessaan esille ajankohtaisina asioina avohakkuut, metsätuhot sekä CAP-uudistuksen.

Avohakkuut ja lintujen pesintä ovat herättäneet viime aikoina paljon julkista keskustelua. Lähtökohtana on, että metsätalous on Suomessa kestävä ja tasapaino ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen näkökulman kesken tulee säilyttää. On myös huomioitava, että kestävyys elää ajassa. Teemme työtä sen eteen, että tasapaino säilyy kaikilta osin.

Sopiva metsänhoito- ja käyttötapa riippuu alueen maantieteellisestä sijainnista, kasvupaikasta, puuston rakenteesta, markkinatilanteesta ja metsänomistajan tavoitteista ja tarpeista. Lainsäädäntö on vahvimpia poliittisia ohjauskeinoja, jolla asetetaan reunaehdot metsien hoidolle ja käytölle. Metsälain uudistamisen yhteydessä haluttiin mahdollistaa eri-ikäisrakenteinen metsätalous, ja kiinnostus tätä kohtaan on viime aikoina myös lisääntynyt.

Taloustmetsien monimuotoisuutta ja ekologista kestävyttä edistetään monin eri tavoin lainsäädännöllä, metsänhoitosuosituksilla ja sertifiointilla. Metsän käsittelytapojen monipuolisuus takaa useammalle lajille suotuisat olosuhteet. On tehty tekopötkelöitä ja jätetty järeitä haapoja hakkuualalle sekä huomioitu riista paremmin metsänkäsitelyssä.

Tutkimustiedon tulee antaa tietoa siitä, mikä on sopivin vaihtoehto kullekin kohteelle. Tapio Oy päivittää eri-ikäisrakenteisen metsänhoidon suosituksia ministeriön rahoituksella. Tapio on kokoamassa aiheesta myös tutkimustietoa Metsäpolitiikkafoorumia varten.

Syksyn aikana kuullaan tutkijoita ja sidosryhmiä osana metsästrategian päivitystä ja pyöreän pöydän metsäkeskusteluprosessia. Elokuussa on tarkoitus järjestää oma keskustelutilaisuus tutkijoille, ja sidosryhmien näkemyksiä kuullaan metsäneuvostossa ja pyöreän pöydän kokouksissa. Metsästrategian päivittämiseen voi lisäksi ottaa kantaa elokuussa avattavassa Ota kantaa -kyselyssä.

Avohakkuista käytävässä keskustelussa on tärkeää tuoda myös esille, että avohakkuiden ja siihen liittyvien metsänhoitotoimenpiteiden prosentuaalinen osuus kokonaishakkuista ei ole kovin suuri.

Kulunut alkuvuosi oli hyvin poikkeuksellinen säiden ja metsätuhojen suhteen. On tärkeää tehdä kaikki voitava tuhojen minimoimiseksi. Tykkylumituhot talvella aiheuttivat menetyksiä monelle metsänomistajalle laajoilla alueilla Kainuussa, Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa. Puun myyntitulojen menetys on arviolta 7-12 milj. euroa. Kirjanpainajapopulaatio on pienentynyt muutaman vuoden takaisesta mutta tilannetta pitää seurata tarkasti kevään lämpimän sään ja runsaan parveilun vuoksi.

Hirvituhojen määrä lisääntynyt. Hirvikannassa on suuria alueellisia eroja ja tihentymäalueilla tämä on jo ongelma. Metsästysasetukseen on tehty muutoksia ja esimerkiksi pohjoisessa metsästysaikaa jatkettiin tammikuun puoleen väliin. Metsästäjien, maanomistajien ja metsänomistajien pitää olla yhteistyössä, jotta hirvien vähentämistä tihentymäalueilla saadaan tehostettua ja taimituhvoja vähennettyä.

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (*Common Agricultural Policy, CAP*) uudistamisen lähtökohta on hyvä. Komission tiedonannossa korostetaan nykyistä strategisempaa otetta. On hyvä, että jäsenmailla on

enemmän liikkumatilaa. Toissa päiväisessä ministerineuvoston kokouksessa asiaa käytiin läpi, ja ensimmäiset pykäläluonnokset on julkaistu. Ne eivät valitettavasti noudattele alkuperäisiä tavoitteita. Rahoituskehys ei ole riittävä suhteessa siihen mitä toimenpiteitä vaaditaan. Noin 15 jäsenvaltiota ilmoitti kannattavansa Ranskan ensimmäisenä allekirjoittamaa paperia, jotta resurssit ja vaatimukset olisivat tasapainossa.

Metsätaloutta koskevien toimenpiteiden osalta edellytetään EU:n metsästrategian täytäntöönpanon ja kansallisten metsäohjelmien edistämistä. Tähän tähtäävät toimenpiteet ovat kannatettavia. Muutamia heikennyksiä ehdotuksessa kuitenkin on liittyen maaseudun yritystoiminnan kehittämiseen. Yritystoiminnan käynnistystukea myönnettäisiin vain maatilojen yritystoiminnan monipuolistamiseen, eikä muun yritystoiminnan kehittämisen. Tämä suuntaus ei ole kannatettavaa ja tulisi vaikeuttamaan metsiin ja puun käyttöön perustuvan yritystoiminnan kehittämistä. Uudet leikkaukset kohdistuvat suurimmalta osaltaan kakkospilariin, joka sisältää mm. maaseudun kehittämisen, ilmasto- ja ympäristötoimet sekä eläinten hyvinvoinnin edistämisen. Ehdotus ei mene komission tiedonannon suuntaan.

Todettiin, että keskustelua ajankohtaisista asioista voidaan jatkaa kokouksen kohdassa Muut asiat. Asiakohta merkittiin tiedoksi.

4. Metsäluonnon monimuotoisuus

- METSO-ohjelman tilannekatsaus Ville Schildt, MMM
- Monimetsä-hankkeen tilannekatsaus Lauri Saaristo, Tapio Oy

Ville Schildt esitteli METSO-ohjelman tilannekatsauksen (liitteet 2a ja 2b). Lauri Saaristo Tapio Oy:stä esitteli Monimetsä-hankkeen tilannekatsauksen (liite 3).

Ministeri Leppä kiitti esityksistä ja totesi niiden sisältävän erittäin paljon hyviä asioita. On muistettava, että yhteinen tehtävämme on viestiä eteenpäin hyvistä meneillään olevista toimista. Sillä on vaikutusta myös julkiseen keskusteluun.

Keskustelussa tuotiin esille, että pysyvää suojelua painottava poliittinen päätös näkyy METSO-ohjelman toteutusta kuvaavissa luvuissa. Toisaalta tuotiin esille, että pysyvään suojeluun sijoittaminen on siinä mielessä tehokasta, että samasta kohteesta maksetaan vain kerran. Esitettiin, että Suomen metsäkeskuksen henkilöstöresurssien kohdentamisesta tulisi huolehtia, jotta ympäristötukeen ja luonnonhoitohankkeisiin osoitetut määrärahat tulisivat käytettyä. Kiinnostusta ja tarjontaa metsänomistajien puolelta hankkeita kohtaan on ollut.

Monimetsä-hanketta pidettiin onnistuneena. Todettiin, että paikkatieto mahdollistaa paljon asioita, joita ei ole voitu aiemmin tehdä, liittyen esimerkiksi eroosioherkkyyden mallintamiseen ja metsänhoitotoimien tarkkaan kohdentamiseen.

Monimetsä-hankkeelle toivottiin jatkoa ja esitettiin koulutuksen kohderyhmäksi toimihenkilöitä ja koneenkuljettajia.

Korostettiin viestinnän tärkeyttä. Todettiin, että monimuotoisuuden turvaamiseksi tehdään jo monia asioita, ja toiminta tulee laajenemaan. Siitä pitää pystyä myös kertomaan nykyistä paremmin. Samalla, kun viestitään sektorin ulkopuolelle, viestitään myös sektorin sisällä.

Oltiin tyytyväisiä Luontolahjani satavuotiaalle -kampanjaan, jonka kautta suojeltiin yksityisiä maita 3 064 ha, valtion maita 3 358 ha ja kuntien maita 1 980 ha. Suojelualueet jakautuivat tasaisesti eri puolille maata.

Tuotiin esille, että tuhoriskien minimoimiseksi on tärkeää pitää metsänrakenne monimuotoisena metsikkö- ja maisematasolla. Esitettiin virkistyskäytön huomioimista nykyistä laajemmin hankkeiden sisällössä. Miten metsiä hoidetaan niin, että polut jäävät auki ja miten rantaan pääsee helposti? Todettiin, että riistan kannalta potentiaaliset kohteet löytyvät jatkossa Metsään.fi -palvelusta. Riistan huomioiminen on tärkeää myös monimuotoisuuden kannalta. Lauri Saaristo vastasi, Monimetsä-hankkeen palautteen mukaan virkistyskäyttöä voitaisiin käydä läpi metsänomistajan kanssa tarkistuslistan avulla. Metsänomistajien toiveita kuultaessa on hyvä pitää kaikki luonnonhoidon osa-alueet mukana.

Monimetsä-hankkeessa on lisätty ammattilaisten valmiuksia. Seuraavaksi voitaisiin rohkaista maanomistajia tuomaan omia tarpeitaan esille paikallisten toimijoiden kanssa, mikä loisi kysyntää luonnonhoidolle. Koneenkuljettajien luonnonhoidon osaaminen on tärkeää. Samat toimijat operoivat erilaisten maanomistajien kanssa, ja voivat oppia sitäkin kautta erilaisia luonnonhoidon ratkaisuja.

Ville Schildt vastasi, että Metsäkeskuksen henkilöstöä kohdennettiin määrärahaileikkausten vuoksi muualle, eikä määrärahojen noustessa ole pystytty reagoimaan tarvittavalla nopeudella. Tavoitteena on, että kaikki määrärahat saadaan käytettyä tämän vuoden aikana ja tilannetta korjattua. Tämänhetkisten resurssien puitteissa tavoitteisiin ei päästä helpolla, mutta tavoitetasosta ei ole tingitty.

Ministeri kiitti vastuksista ja totesi, että paljon tehdään, paljon on tehty ja paljon pitää tehdä. Hän toivoi, että toimista viestitään entistä vahvemmin kukin omilla tahoillamme.

Merkittiin katsaukset ja keskustelu tiedoksi.

5. Metsästrategian päivitys, Marja Kokkonen MMM

Marja Kokkonen esitteli metsästrategian päivitystä (liitteet 4a-4c). Hän totesi, että EU- ja kansainväliset asiat käsitellään omana kokonaisuutenaan syksyllä.

Kiiteltiin hyvästä alustuksesta ja osallistavasta yhteistyöstä liittyen strategian päivitykseen. Todettiin, että hankkeet ovat strategisesti hyvin valitut ja keskeiset. Kokonaisuus ja hankkeen kärjet nähtiin hyvin toisiinsa kytkeytyvinä. Onkin tärkeä varmistaa, että hankkeita myös toteutetaan kokonaisuutena ja että ne kommunikoivat keskenään. Esimerkiksi resurssitehokasta metsänhoitoa ei voida suunnitella, jos ilmastonmuutoksen hallinta ei ole siihen integroitu. Todettiin, että kaikissa hankkeissa on jotain uutta, ja se edellyttää panostusta myös osaamiseen. On olennaista, että tutkimus tuottaa riittävästi tietoa kokonaisuuden eteenpäin viemiseksi.

Resursointi kuvauksen yhteydessä herätti paljon kysymyksiä hankkeiden välisestä tasapainosta. Keskustelussa esille tuodut resurssien lisästarpeet liittyivät ilmastonmuutoksen hallintaan, luonnontuotealan kehittämiseen sekä viestintään ja metsäsuhteajattelun kehittämiseen. Esitettiin myös, että resursointia tulisi tarkastella hankerahoituksen lisäksi myös työpanostuksen kautta, sillä monien asioiden edistäminen vaatii työtä, mutta ei niinkään hankerahaa.

Tuotiin esille, että metsänomistajarakenteeseen kehittämiseen tulisi jatkossakin panostaa. Esimerkiksi kuolinpesien osalta ei olla edetty. Myös verotusta ohjauskeinona pitää pohtia tarvittaessa.

Metsien saavutettavuuteen liittyen tuotiin esille huoli teiden kunnosta ja osaavan työvoiman vähyydestä maakunnissa. Tuotiin esille, että myös metsätilarakenne vaikuttaa metsäteiden kuntoon. Virkistyskäytön

huomioiminen metsien saavutettavuutta koskevassa hankkeessa koettiin hyväksi. Suuri osa suomalaisista asuu kaupungeissa, jolloin lähimetsät ovat tärkeitä.

Todettiin, että Metsähallitus on uudistanut ympäristöoppaansa. Oppaan yksi keskeinen linjaus on, ettei kuollutta puuta korjata lainkaan valtion mailta. Lisäksi riistaan ja maisemaan on kiinnitetty huomiota. Oppaalla on osaksi vastattu avohakkuukritiikkiin. Yhdessä Metsähallituksen metsänhoito-ohjeen kanssa ympäristöopas muodostaa kattavan ohjeistuksen valtion monikäyttömetsien hoitoon ja käyttöön.

Esitettiin, että nuorten osallistamista ja osallisuutta Kansallisessa metsästrategiassa lisättäisiin. Tämä tarkoittaa, että nuoriso pitäisi huomioida muuallakin kuin viestintää ja vuorovaikutusta koskevassa hankkeessa. Hankkeissa tulisi edistää nuorten hakeutumista biotalouden työpaikkoihin ja yrittäjiksi esimerkiksi luonnontuotealalle.

Pidettiin hyvänä luonnontuotealan nostamista strategiin hankkeisiin, sillä alalla on paljon käyttämätöntä potentiaalia. Ala suuntautuu vahvasti kansainvälisille markkinoille. Toimintamallit puuttuvat, eikä ansaintalogiikka ole metsänomistajille selvä.

Esitettiin viestintää ja vuorovaikutusta koskevassa hankkeessa huomioitavaksi metsien hoidon ja käytön lisäksi myös metsistä saatavat tuotteet ja palvelut, koska arvostusta ei voida lisätä pelkän hoidon ja käytön perusteella. Pidettiin tärkeänä, että viestintä on monipuolista ja moniarvoista. Metsäalan viestit ovat usein monimutkaisia, eivätkä ne välttämättä aukene muille kuin alan ihmisille. Viestien selkeyttämistä ja kohdentamista erilaisille ryhmille tulisikin miettiä tarkemmin.

Pidettiin hyvänä, että viestintää ja vuorovaikutusta koskevassa hankkeessa on mukana metsäsuhdeajattelu ja metsäkulttuurinen näkökulma. Niitä voidaan hyödyntää muun muassa viestinnän työkalujen kehittämisessä.

Lapsia ja nuoria pidettiin tärkeänä viestinnän kohderyhmänä. Perustuen metsäalan nuorisoviestinnästä tehtyyn evaluointiin, hankkeen lyhyeen kuvaukseen ehdotettiin lisättäväksi nuorisoviestinnän ja sen koordinoinnin kehittäminen. Nuorisoviestinnän valtakunnallisen koordinaation järjestäminen on tarpeen, sillä toimijoita on paljon. Tuotiin esille, että koulut ja harrastejärjestöt tavoittavat nuoret parhaiten. Yhteistyön tekeminen on tarpeen.

Tuotiin esille, että osaamiseen kohdentuvalle tutkimukselle on tarvetta. Tietoa metsäalan nykyisistä ja tulevaisuuden osaamistarpeista ja toisaalta nuorten kiinnostuksesta tarvitaan koulutuksen kehittämiseksi. Tiedolla on vaikutusta myös koulutuksen markkinointiin, jolla pyritään saamaan osajia alalle. Esitettiin, että hankkeeseen sisällytettäisiin koulutusjärjestelmien pilotointi. Koulutuksen järjestämiseen tarvittaisiin uudenlaista otetta ja pilotointia; metsäalalla olisi hyvät edellytykset tarjota pilotointia. Tuotiin esille, että TTS on tällä hetkellä koulutuksen kehittämisessä johtavassa asemassa. Esitettiin, että koulutushankkeessa huomioitaisiin myös epämuodollinen oppiminen, mitä tapahtuu esimerkiksi harrastustoiminnan kautta. Tuotiin esille, että EU- ja kansainvälisestä vaikuttamisesta on pidetty työpajoja, joita ei vielä ole kirjoitettu yhteenvetoon. Puutuotealan vientiohjelma päättyy tänä vuonna. Toimiala on toivonut toimintaan pitkäjänteisyyttä ja ohjelmalle jatkoa. Jatkossa olisi tarkoitus panostaa enemmän korkean lisäarvon tuotteisiin ja uusiin markkinoihin. Puutuotealan vientiohjelmaan panostettu kaksi miljoonaa euroa on tuonut kahdeksan miljoonaa euroa vientituloja.

Todettiin, että metsäalan palvelualustan kautta voidaan edistää monenlaisia asioita. Läpileikkaavana hankkeena rajapintoja muihin teemoihin on runsaasti. Alustan tulee palvella koko toimialaa. Metsäala on ollut edelläkävijä metsätiedon kehittämistyössä, ja työssä on jouduttu pohtimaan myös yksityisen ja julkisen sektorin rajaa. Jo tehdystä työstä voidaan olla ylpeitä.

Korostettiin METSO-ohjelman tärkeyttä. METSO:n keinojen kehitettämistä voisi konkretisoida esimerkiksi soiden suojelun ja kosteikkojen kautta. Esitettiin, että ohjelman laajentamista muihin ekosysteemeihin tulisi harkita.

Marja Kokkonen kiitti kommentteista ja totesi, että ne otetaan huomioon tekstiä täsmennettäessä. Kun hankkeita on täsmennetty, kaikille avoin Ota kantaa -kysely julkaistaan elokuussa. Resurssien osalta näkyville on laitettu karkea arvio lisärahoitustarpeista, joita oli tällä hetkellä tiedossa. Ne tulevat tarkentumaan. Hankkeet ovat kokonaisuus, joiden välillä on paljon toisiinsa linkittyviä teemoja. Kokonaisuutta koordinoidaan työvaliokunnassa, metsäneuvostossa ja verkostoissa. Tämä on toiminut nykyisen metsästrategian osalta hyvin.

Ministeri Leppä kiitti hyvästä keskustelusta. Hän totesi, että vaikka resurssi kohdennetaan tiettyyn hankkeeseen, sillä voi olla vaikutusta muihinkin hankkeisiin. Lisäksi hän totesi, että viennin uudelleenjärjestely ja tehostaminen ovat tärkeitä myös tulevilla vaalikaudella. Nykyisillä toimilla on saatu pienellä rahalla paljon aikaan, ja työhön on tärkeä turvata riittävät resurssit.

Ministeri luovutti kokouksen puheenjohtajuuden varapuheenjohtaja Juha S. Niemelälle kello 10.45. Hän toivotti hyvää juhannusta ja hyvää kesää.

6. Uusi kannustejärjestelmä: linjaukset, Marja Hilska-Aaltonen, MMM

Marja Hilska-Aaltonen esitteli uuden kannustejärjestelmän linjauksia (liite 5). Hän totesi metsänparannustoiminnan täyttävän 90 vuotta ja lisäsi, että 40 vuotta siitä oli määräaikaista ja lähes 50 vuotta yhtäjaksoista, pysyvää toimintaa. EU-kauden myötä ollaan palattu takaisin määräaikaiseen. Kannustejärjestelmän tarpeellisuutta on selvitetty, ja se on todettu jatkossakin merkittäväksi.

Keskustelussa tuotiin esille huoli suometsiä ja metsäteitä koskevien yhteishankkeiden kokoamiseen liittyvistä taloudellisista riskeistä. Riskit tulisi minimoida niin, että yhteisiä hankkeita uskalletaan lähteä kokoamaan.

Tuotiin esille, että viime vuodelta Kemera-rahaa on jäänyt käyttämättä 14 miljoonaa euroa. Metsänhoidon rästit kasvavat, mutta rahaa jää käyttämättä. Rakenteita tulisi uudistaa, jotta näin ei kävisi. Tuotiin esille, että de minimis -tuki tai jälkirahoitus voisi auttaa siihen, että hankkeita saataisiin enemmän toteutettua. Tuotiin esille, että nuoren metsän hoitoon tarvitaan edelleen tukea hoitorästien purkamiseksi, sillä ne ovat kohteita, joihin markkinahakkuut ulottuvat viimeiseksi. Nuoren metsän hoidon kriteerien tulisi kuitenkin olla selkeitä ja yksinkertaisia.

Tuotiin esille, että riistakeskus on toimittanut esityksen Kemeran ja METSO:n edistämiseksi. Esitykseen sisältyvät kosteikkojen edistäminen, karujen soiden palauttaminen, riistatiheiköt ja vaihettumisvyöhykkeiden käsittely eri tavalla kuin nyt on tehty.

Marja Hilska-Aaltonen totesi, että rahoituksen käyttämättä jäämisestä ei kannata vielä huolestua, koska kun puukauppa käy kuumana, jäävät metsänparannustyöt usein vähemmälle. Yksinkertaisempi järjestelmä olisi hallinnon kannalta helpompi kaikille osapuolille. Yhteishankkeiden rahoitusriski on tunnistettu. Tuki myönnetään aina metsänomistajalle. Jos suunniteltu hanke ei toteudukaan, tuen takaisinperintä on ongelmallista. Jos taas viranomainen suunnittelee hankkeen, ei tukea peritä takaisin siinä tapauksessa, että hanke ei toteudukaan. Tällöin riskinä on, että hankkeita suunnitellaan, mutta ne eivät etene toteutukseen asti. Tuen takaisinperintä on kaikille hankala prosessi, mikä myös pitää kannustejärjestelmän valmistelussa ottaa huomioon. Toivotaan uusia aloitteita, miten asiat saadaan paremmin järjestykseen.

Puheenjohtaja totesi, että järjestelmän tulee olla kannustava, yksinkertainen ja selkeä. Esityksiä voi mielellään toimittaa Marja Hilska-Aaltoselle kirjallisesti.

7. Muut asiat

Muita asioita ei ollut.

8. Seuraavat kokoukset

- 26.9. klo 8.30-10.30 (Säätytalo, Sali 23)

Syksyn kokouksen yhteydessä on perinteisesti järjestetty retki. Samana päivänä on kuitenkin tänä vuonna METSO-gaala. Retkeilyn osalta vielä pohditaan, mitä tehdään.

9. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 11.15 ja toivotti rentouttavaa kesälomaa.